

Skolesvømning

– status og perspektiver i 2021

Af Nicoline Aakjær Andersen

I projektet *Forbedring af børns svømmeduelighed: Kortlægning og kommuneundersøgelse* har Forsknings- og Implementeringscenter for Idræt, Bevægelse og Læring (FIIBL) gennemført en todelt undersøgelse, som sætter fokus på svømmeundervisning i den danske folkeskole. Undersøgelsen bidrager til ambitionen om, at *Alle skal lære at svømme* formuleret af Dansk Svømmeunion og TrykFonden.

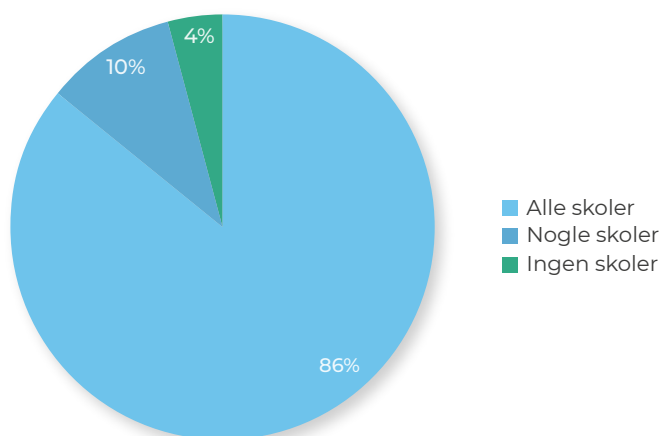
Forbedring af børns svømmeduelighed: Kortlægning og kommuneundersøgelse bygger videre på tre tidligere statusopgørelser om skolesvømning udgivet i 2012 (Skovgaard m.fl., 2012), 2018 (Jeppesen m.fl., 2018) og 2019 (Rasmussen m.fl. 2019). Det giver mulighed for at tegne et oversigtsbillede af området de sidste ti år¹. Rapporterne viser tilsammen, at der er forskelle på tilbuddet om svømmeundervisning til børn – både på tværs af landets kommuner og i nogle kommuner også skolerne imellem. Udover at projektet gør status på svømmeundervisningen, kastes der lys over nogle af de centrale udfordringer og barrierer, som kommunerne står med i forhold til at tilbyde deres elever skolesvømning.

1. Undersøgelserne fra 2012, 2018, 2019 og 2021 er ikke direkte sammenlignelige, da der er forskel på hvor mange og hvilke af landets kommuner, der har deltaget.

Status på skolesvømning i 2021

Størstedelen af folkeskolens elever modtager svømmeundervisning. Figur 1 viser, at der i 71 kommuner (96%) ud af projektets 74 deltagende kommuner tilbydes svømmeundervisning. Tre ud af fire danske kommuner har deltaget i undersøgelsen (der kan læses mere om undersøgelsens metoder m.v. sidst i artiklen).

Figur 1: Hvor stor en andel af kommunens folkeskoler tilbyder svømmeundervisning? (n=74)

Med afsæt i de tidligere statusrapporter fra 2012 (Skovgaard m.fl., 2012) og 2019 (Rasmussen m.fl. 2019), tegner der sig et billede af, at der de sidste ti år ikke er sket en bemærkelsesværdig udvikling i antallet af kommuner, som tilbyder skolesvømning. Selvom de fleste danske kommuner har et tilbud, er der dog kommuner, hvor det ikke er på alle skoler, eleverne modtager svømmeundervisning. Som det fremgår af figur 1, er der syv kommuner (10%), som tilbyder svømning på nogle, men ikke alle, kommunens folkeskoler.

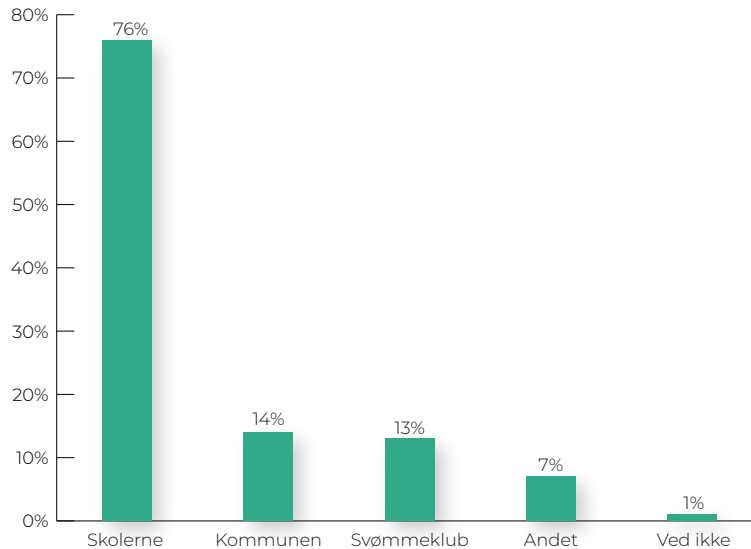
Det samme gjaldt fem kommuner (6%) i 2019 og tre kommuner (4%) i 2012. Kommunerne angiver i 2021-undersøgelsen skolernes afstand til svømmehal/hav/friluftsbad/sø, økonomiske besparelser og skolernes prioritering af området som de primære årsager hertil. Lignende årsager er angivet i statusrapporten fra 2019. I den seneste kortlægning angiver tre kommuner (4%), at ingen elever modtager svømmeundervisning. I 2019 gjaldt det fire kommuner (5%), mens der i 2012 var seks kommuner (8%), der ikke tilbød skolesvømning.

Danmark er omgivet af vand, og derfor synes de fleste danskere også, at det er vigtigt at kunne svømme (Dansk Svømmeunion, 2017). Selvom det er få kommuner, som ikke har svømning i folkeskolen, er det fortsat relevant at understøtte landets kommuner og skoler i at levere og forbedre svømmeundervisningen i folkeskolen.

”Danmark er omgivet af vand, og derfor synes de fleste danskere også, at det er vigtigt at kunne svømme.”

Hvem varetager svømmeundervisningen?

Som det fremgår af figur 2, har kommunerne forskellige løsninger for, hvem der varetager svømmeundervisningen.

Figur 2: Hvor er svømmelærerne ansat/tilknyttet? (n=71)

I 54 kommuner (76%) er svømmeunderviserne tilknyttet skolerne. De fleste steder er det altså klassernes idrætslærer(e) eller et udvalg af lærere fra skolen, som varetager undervisningen. Ti kommuner (14%) angiver, at centrale svømmelærere fra kommunen varetager undervisningen, og i ni kommuner (13%) er det en svømmeklub, som varetager undervisningen. I begge tilfælde eventuelt i samarbejde med skolernes lærere eller pædagoger.

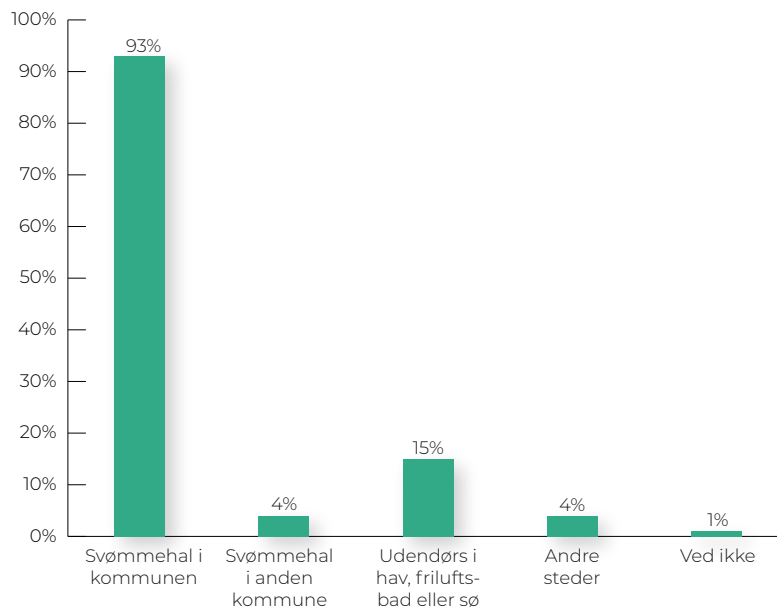
Kommunerne har også angivet andre modeller for undervisningen, bl.a. at det er svømmehallens personale, der underviser, at det er forskelligt på tværs af skolerne, om de har ansat svømmelærere, eller rekvirerer udefra, og at det er muligt at tilkøbe hjælp fra svømmehallens personale, hvis skolen fx ikke har lærere nok. Flere kommuner har således mulighed for at hente hjælp fra eksterne svømmeundervisere, hvis skolerne ikke har svømmelærere til rådighed. I rapporten fra 2019 var billedet nogenlunde det samme (Rasmussen m.fl. 2019).

Partnerskaber om skolesvømning giver mulighed for nye måder at gennemføre undervisningen på. Det kan være værd at se nærmere på, om der lokalt kan etableres samarbejde mellem skoler, foreninger og klubber. I rapporten fra 2019 (Rasmussen m.fl. 2019) kan der læses om en kommune, der indgår i et partnerskab, hvor instruktører fra svømmeklubben samarbejder med skolernes pædagoger om at gennemføre undervisning. Den type partnerskaber giver mulighed for at udnytte de forskellige medarbejders kompetencer og styrker, og dermed sikre eleverne svømmeundervisning af god kvalitet.

”Partnerskaber om skolesvømning giver mulighed for nye måder at gennemføre undervisningen på.”

Hvor foregår svømmeundervisningen?

Svømmeundervisning kan både foregå i svømmehal og udendørs i bl.a. friluftsbad, sø eller i åbent vand. Tidligere udviklingsforløb og undersøgelser foretaget af FIIBL viser, at der er potentialer i at kombinere svømmehal og åbent vand i undervisningen (Jeppesen m.fl., 2018). I størstedelen af landets kommuner foregår svømmeundervisningen dog i en svømmehal (jf. figur 3). 66 af 71 kommuner (93%) afvikler undervisningen i en hal i kommunen, mens tre kommuner (4%) benytter en hal i en anden kommune. I 2019 var der ligeledes 66 kommuner (87%) som markerede, at svømmeundervisningen foregik i hal (Rasmussen m.fl. 2019).

Figur 3: Hvor foregår svømmeundervisningen? (n=71)

11 kommuner (15%) har angivet, at de afholder udendørs undervisning. Til sammenligning var der i 2019 to kommuner (3%), som havde svømmeundervisning udendørs, mens syv kommuner (9%) havde en kombination af hal- og udendørsundervisning. Svømmeforløb i åbent vand kan næppe stå alene som grundlag for at udvikle børns svømmeduelighed, men kombinationen af undervisning i hal og i åbent vand skaber et solidt grundlag for bedre svømmefærdigheder, vandtilvænning, forståelse af egne evner i et andet miljø end svømmehallen og kompetencer til livredning.

På hvilke klassetrin tilbydes svømmeundervisning?

Statusrapporter fra 2012 (Skovgaard m.fl., 2012) og 2019 (Rasmussen m.fl. 2019) viste, at det typisk er i 4. og 5. klasse, at eleverne modtager svømmeundervisning. Den seneste kortlægning tegner det samme billede, og kun få kommuner underviser elever på lavere eller højere klassetrin. Ud af undersøgelsens 71 kommuner med skolesvømning, er der 63 kommuner (89%), som tilbyder eleverne svømmeundervisning i 4. klasse, mens 41 kommuner (58%) angiver, at elever i 5. klasse modtager svømmeundervisning.

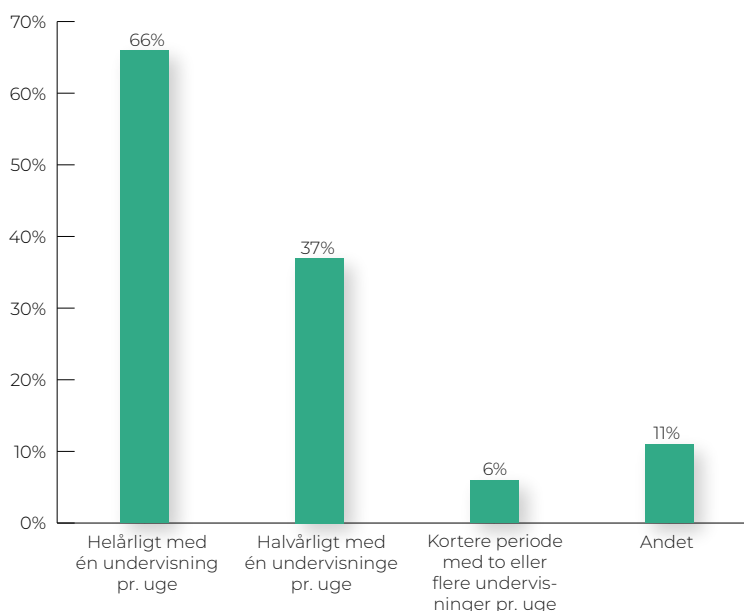
Langt færre kommuner tilbyder skolesvømning på 3. klassetrin. I 2012 gjaldt det for 19 kommuner (29%) og i 2019 for 17 kommuner (22%). I 2021-kortlægningen markerer 15 kommuner (21%), at der er svømmeundervisning i 3. klasse.

I *Alle skal lære at svømme*-projektet har der bl.a. været fokus på svømmeforløb for indskolings-elever. Erfaringer derfra viser, at der kan gennemføres skolesvømning med elever på 0.-3. klas-setrin (Jeppesen m.fl., 2018).

Fordelene ved at undervise eleverne i de yngste klasser er, at børnene derved tidligere har mulighed for at udvikle vandtilvænning og grundfærdigheder, som er forudsætninger for, at de senere lærer at svømme. I rapporten fra 2019 beretter en kommune om, at de har positiv erfaring med at rykke svømmeundervisningen til indskolingsniveau. Kommunen ser mening i, at børn lærer at svømme tidligere og oplever, at børn i denne alder ikke har udviklet samme grad af usikkerhed overfor vand som ældre børn (Rasmussen m.fl. 2019).

Svømmeundervisningens struktur

Som det fremgår af figur 4 er der variation i måden hvorpå, svømmeundervisningen er struktureret i kommunerne og på de enkelte skoler. Strukturen er forskellig både med hensyn til frekvens og varighed af svømmeforløb, og kan desuden variere fra klassetrin til klassetrin.

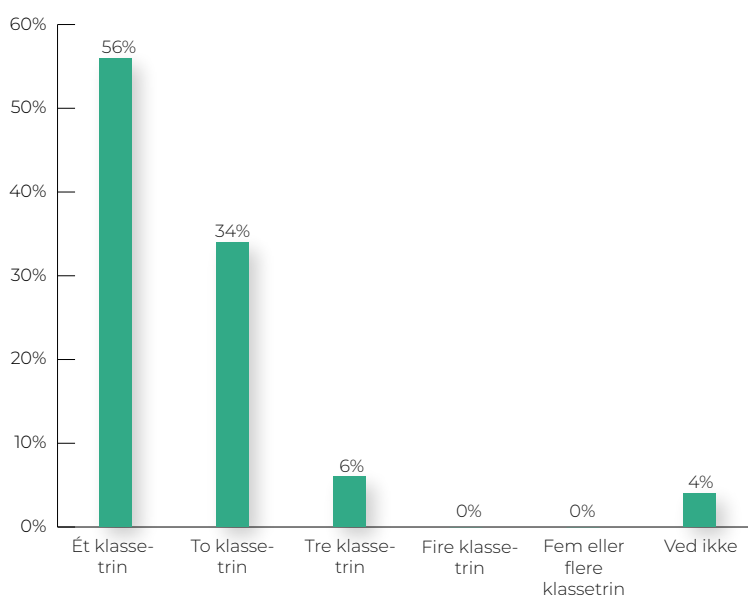
Figur 4: Hvordan er svømmeundervisningen struktureret? (n=71)

I alt har 47 kommuner (66%) angivet at have svømmeundervisning hele året (ca. 40 uger) med én undervisning pr. uge. Den struktur er klart den mest udbredte. 26 kommuner (37%) har kortere forløb med svømmeundervisning halvårligt (ca. 20 uger) med én undervisning pr. uge. I fire kommuner (6%) modtager eleverne svømmeundervisning i en kortere periode (4-8 uger) med to eller flere undervisninger pr. uge. Strukturen med korte og mere komprimerede svømmeforløb er altså det mindst udbredte.

Ud af de otte kommuner (11%), som har angivet andre svar, er der flere kommuner, som beskriver forskellige former for komprimerede forløb. Bl.a. beskrives "2 uger om året med 2 timers svømning pr. dag", "Undervisning fordelt på 1 uge på 3. klassetrin og 1 uge på 4. klassetrin med i alt 20 undervisningstimer", "20 ugers undervisning med dobbelt timetal" og "Undervisning i en kort periode (10 uger) med 20 lektioner pr. år".

I 2019 var der ligeledes variation i kommunernes strukturering af undervisningen, men tendensen var dog tilsvarende 2021-billedet. De korte forløb med flere ugentlige undervisningsgange var også på det tidspunkt det mindst udbredte. Projekterfaringer fra *Alle skal lære at svømme* (Jeppesen m.fl., 2018) godtgør, at komprimerede forløb kan understøtte elevernes vandtilvæning og opbygning af grundfærdigheder. Hvis strukturen med komprimerede forløb benyttes, er anbefalingen, at eleverne tager del i flere svømmeforløb fordelt over den samlede folkeskoleperiode for netop at sprede undervisningen ud.

Af spørgeskemaundersøgelsen fremgår det også, at 40 kommuner (56%) - dermed over halvdel af alle deltagende kommuner - udelukkende tilbyder svømmeundervisning på ét klassetrin (jf. figur 5). 24 kommuner (34%) markerer to klassetrin, og blot fire kommuner (6%) angiver tre klassetrin. Der er ingen kommuner, som tilbyder svømmeundervisning på mere end tre klassetrin.

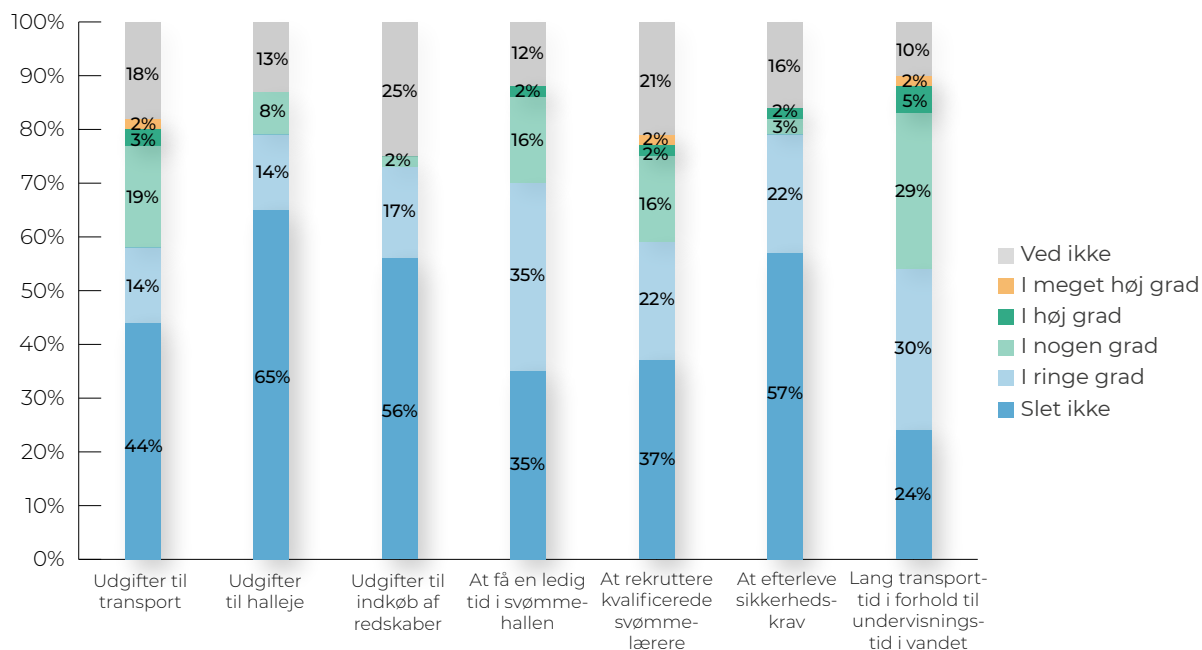
Figur 5: På hvor mange klassetrin tilbydes svømmeundervisning? (n=71)

Der er potentiale i at fordele svømmeundervisningen over flere klassetrin og med forskellige forløb tilrettelagt efter elevernes alder, motoriske udvikling og grundfærdigheder. Det kan understøtte elevernes læringsudvikling, og give dem en bred vifte af kompetencer indenfor svømning.

Udfordringer og årsager til fravær af svømmeundervisning

De kommuner, som tilbyder skolesvømning til alle elever (64 kommuner), angiver hovedsageligt, at de *slet ikke*, eller blot *i ringe grad* har udfordringer i forhold til at tilbyde svømmeundervisning. Udfordringerne, som kommunerne er spurgt ind til, fremgår af figur 6, og omfatter bl.a. udgifter til transport, at få en ledig tid i svømmehallen, rekruttering af kvalificerede svømmelærere, og lang transporttid i forhold til tiden i vandet.

Lang transporttid til nærmeste svømmehal er den mest fremtrædende af udfordringerne. 29% af kommunerne angiver, at det udgør en udfordring *i nogen grad*, mens 5% af kommunerne oplever, at det *i høj grad* er en udfordring. Udgifter til transport udgør den næststørste udfordring, med 19% som angiver i nogen grad, og 3% af kommunerne som oplever, at det i høj grad er en udfordring. Generelt er det dog et mindretal af kommuner, som oplever betydelige udfordringer med at tilbyde alle elever skolesvømning.

Figur 6: Angiv i hvilken grad følgende punkter udgør en udfordring i forhold til at tilbyde alle kommunens folkeskoleelever svømmeundervisning i vand (n=63)

Den mest dominerende årsag til, at der er syv kommuner (10%), som ikke tilbyder svømning på alle kommunale skoler, er afstanden til vand (svømmehal, hav, friluftsbad eller sø), hvilket fire kommuner har markeret. I to kommuner er økonomiske besparelser årsagen, og i to kommuner handler det om skolernes prioritering af svømmeundervisningen. De tidligere undersøgelser fra 2012 (Skovgaard m.fl., 2012) og 2019 (Rasmussen m.fl. 2019) understreger også, at økonomiske besparelser og prioriteringer kan være udslagsgivende for, at svømmeundervisning spares helt eller delvist væk.

Der er tre kommuner, som ikke tilbyder skolesvømning (se faktaboks om kommunerne uden skolesvømning på side 8). I to af kommunerne er den udslagsgivende faktor, at transporttiden er for lang i forhold til den effektive tid i vandet. Den tredje kommune angiver, at der ikke er en svømmehal i kommunen, hvilket ligeledes medfører lang transporttid. I 2019 var det to ud af fire kommuner uden skolesvømning, som oplevede samme udfordring med lang transporttid i forhold til den tid, eleverne havde i vandet. Udover, at der ikke er en svømmehal i de tre kommuner, og at transporttiden derfor er lang, fremstår flere forhold som betydelige for, at skolesvømningen er sparet helt væk i de tre kommuner (A, B og C).

I interviews uddyber kommune A og B, at den lange transporttid er bekostelig, og de oplever det som en logistisk udfordring, der går ud over den øvrige undervisning. Ifølge interviewpersonerne vil det kræve nedprioritering af andre områder, som de finder mere væsentlige end skolesvømning. I kommune C blev svømmeundervisning afskaffet i 2008 som følge af besparelser. Grundlæggende handler det altså ifølge kommunerne ikke blot om lang transporttid til nærmeste svømmehal, men også om økonomi og prioritering. I kommune A og B er skolesvømning dog et område, som bliver drøftet, og der er et ønske om at kunne tilbyde svømmeundervisning i begge kommuner.

I de to ø-kommuner, er der opmærksomhed på, at de netop er omgivet af vand, hvorfor det også er vigtigt at kunne svømme og generelt agere kompetent ved vandet. Kommune A har været inspireret af erfaringer med svømmeundervisning i åbent vand fra *Alle skal lære at svømme*-projektet. Kommunen fandt det dog besværligt rent logistisk i forhold til indkøb og vedligehold af våddragter og udstyr, uddannelse af kvalificeret personale, sikkerhedsmæssige udfordringer ved havet samt den relativt korte badesæson.

Trods udfordringerne har begge kommuner en opfattelse af, at svømmeundervisning burde være et tilbud. Som alternativ til åbent vand har Kommune A tidligere forsøgt at organisere svømmeundervisning som en fagdag i idræt, hvor en hel dag var afsat til at gennemføre svømmeundervisning på fastlandet. Tiltaget har dog ikke været gentaget i kommunen, fordi det igen blev et spørgsmål om ressourcer og prioritering. Denne model læner sig op ad de komprimerede forløb, som ifølge projekterfaringer fra *Alle skal lære at svømme* bidrager positivt til opbygning af elevernes grundfærdigheder og vandtilvænning (Jeppesen m.fl., 2018).

Fakta om kommunerne uden skolesvømning

De tre kommuner er forskellige i forhold til indbyggertal, antal folkeskoler, om der er svømmehal i kommunen og om det er ø- eller landfaste kommuner. Den ene kommune (A) er en ø-kommune med ca. 3.700 indbyggere, én folkeskole og ingen svømmehal i kommunen. Den anden kommune (B) er også en ø-kommune uden svømmehal. Med ca. 12.400 indbyggere og tre folkeskoler er den større end kommune A. Kommune C er til forskel fra de to andre en landfast kommune. Kommunen er væsentligt større og har ca. 51.000 indbyggere, syv folkeskoler samt egen svømmehal.

Status og erfaringer under COVID-19

I de seneste perioder har kommunernes skoler selvklart været påvirket af hjemsendelse og restriktioner som følge af coronapandemien. På skolesvømmeområdet har undervisningen ikke været gennemført som vanligt, fordi eleverne har været hjemsendte, og svømmehallerne har været lukkede. Der har også været udfordringer med at overholde restriktioner ved omklædning, buskørsel, den generelle hygiejne i omklædningsrum og ved rengøring af materialer. Hjemsendelse og restriktioner har også betydet, at nogle kommuner, skoler og undervisere har valgt at ændre på undervisningens organisering og struktur. Ændringerne omfatter blandt andet opdelt klasser, og dermed begrænset antal elever i vandet, reduceret svømmetid, uden-dørs svømmeundervisning i hav/sø i sommermånederne og en generel større fleksibilitet med svømmetiderne som følge af skærpede retningslinjer. Nogle elever har fået udskudt svømmeundervisning til et senere tidspunkt, mens andre kommuner markerer, at eleverne kommer til at mangle den del i deres skoleforløb.

Hvad bringer fremtiden?

Der er muligheder for at udvikle på skolernes svømmeundervisning og måden hvorpå den organiseres. Samtidig er der også udfordringer, som gør, at skolesvømningen nogle steder spares helt eller delvist væk - fx lang transporttid til nærmeste svømmehal, økonomiske begrænsninger og prioritering af skolesvømmeområdet. For at overkomme den type udfordringer, kan kommunerne anvende alternative organiseringsformer. Undervisningen kan fx organiseres som et antal fagdage, hvor en halv til hel dag afsættes til svømning, for at få mere tid i vandet, og på den måde begrænse transporttiden og omkostningerne herved. Svømmeforløb kan også placeres i sommersæsonen, og dermed afvikles i åbent vand eller søer, for at begrænse lang og bekostelig transporttid eller omkostninger til leje af haller. Det er særligt aktuelt at benytte åbent vand som alternativ i de kommuner, hvor eleverne ikke har skolesvømning på grund af lang transporttid til nærmeste svømmehal.

Svømmeundervisning foregår primært i svømmehal, og kun få kommuner har forløb i åbent vand. Kombinationen af undervisning i hal og åbent vand skaber grundlag for styrkede svømmefærdigheder, vandtilvænning, erkendelse af egne svømmefærdigheder i et andet miljø end svømmehallen og kompetencer til livredning. Det er derfor oplagt at benytte åbent vand som et supplement til svømmehallen.

Skolesvømning tilbydes stort set kun på mellemtrinnet (4. og 5. klasse), og altså ikke blandt de yngste og ældste elever. Desuden tilbyder flertallet af kommunerne udelukkende svømning på ét klassetrin. Der er udviklingspotentialer i at tilrettelægge undervisningen som komprimerede forløb hen over den samlede folkeskoleperiode, for at udvikle børnenes vandtilvænning og grundfærdigheder fra en tidligere alder.

Om undersøgelsen

Projektets dataindsamling består af to dele: Et kortlægningsstudie udført som en spørgeskemaundersøgelse, samt uddybende interviews med kommuner, hvor folkeskoleelever ikke modtager svømmeundervisning. Dataindsamling er gennemført i perioden marts til juni 2021.

Spørgeskemaundersøgelsen

Projektets del I, der er en landsdækkende spørgeskemaundersøgelse, havde til formål at tegne et opdateret billede af vilkårene for skolesvømning i folkeskolerne. Spørgeskemaet blev besvaret af den medarbejder, som efter telefonisk kontakt eller e-mailkorrespondance, blev vurderet til at have bedst viden om svømmeundervisningen ved kommunens folkeskoler.

Spørgsmålene var udviklet og kategoriseret efter, om respondenterne angav, at kommunen tilbyder skolesvømning på alle, nogle eller ingen folkeskoler. Blandt kommuner hvor alle eller nogle elever tilbydes svømmeundervisning blev kommunen spurgt ind til: 1) *på hvilke(t) og hvor mange klassetrin der undervises*, 2) *strukturering af undervisningsforløbet*, 3) *hvor svømmeundervisningen foregår*, 4) *organisering mellem skole og kommune*, 5) *hvem der varetager undervisningen*, 6) *udfordringer på skolesvømningsområdet* og 7) *planer om nedlægning eller omstrukturering af undervisningen*.

I kommuner, hvor det kun er nogle folkeskoleelever, som tilbydes svømmeundervisning, blev der spurgt ind hertil. Blandt kommuner, hvor ingen folkeskoleelever tilbydes svømmeundervisning, blev der spurgt ind til: 1) *om det tidligere har været et tilbud* og 2) *årsagerne til at der ikke tilbydes svømmeundervisning*. Respondenterne valgte mellem et antal standardiserede svarkategorier, og ved flere spørgsmål havde de mulighed for at vælge flere kategorier. I nogle tabeller overstiger angivelserne derfor 100%.

Spørgeskemaundersøgelsen er gennemført i perioden marts til maj 2021, og er distribueret til 81 kommuner via e-mail, hvoraf 74 kommuner besvarede spørgsmålene (91,4%). Ud af det samlede antal kommuner i Danmark (98) har 75,5% deltaget i spørgeskemaundersøgelsen. Alle landets kommuner blev kontaktet med henblik på deltagelse.

Interviewundersøgelsen

Projektets del II havde til formål at se nærmere på, hvilke faktorer, der gør, at kommuner ikke tilbyder svømmeundervisning i folkeskolen. Der var tre kommuner, som markerede, at ingen af kommunens folkeskoleelever tilbydes skolesvømning. Kommunerne blev kontaktet med henblik på uddybende interviews. Kommune A og B havde mulighed for at tage del. De overordnede interviewemner var: 1) *tidligere tilbud om svømmeundervisning i kommunen*, 2) *den/de primære årsager til, at der ikke tilbydes skolesvømning*, 3) *kommunens drøftelser, ambitioner og ønsker på området* og 4) *"Vandaktiviteter" som et område i Fælles Mål for Idræt*. Derudover tog interviewpersoner fat i emnet *Åbent Vand*.

Interviewene blev gennemført i juni 2021 og efter aftale optaget, transskriberet og analyseret. Projektets del II trækker endvidere på offentligt tilgængeligt hjemmesidemateriale om skolesvømning i kommune C. Materialet bidrog til at give en mere detaljeret indsigt, som rækker ud over den viden, der blev indhentet i den forudgående spørgeskemaundersøgelse.

Litteratur

Skovgaard, T., Lüders, K., von Seelen, J., Jensen, M. M., Ibsen, B., Nielsen, C. D. Svømning i den danske folkeskole, (2012) Skovgaard & Marling, T. (2012) Svømning i den danske folkeskole, Syddansk Universitet, Institut for Idræt og Biomekanik.

Jeppesen, L. S., Larsen, L. R., Junggren, S. E., Kock, S., Lüders, K., Skovgaard, T. (2018) Nye veje til svømmeundervisning i skolen, Alle skal lære at svømme, Udvikling og evaluering, Dansk Svømmeunion og Trygfonden.

Rasmussen, J. K., Christensen L. B., Skovgaard, T. (2019) Nye veje til svømmeundervisning i skolen, Alle skal lære at svømme, Status på svømmeundervisning i folkeskolen, Dansk Svømmeunion og Trygfonden.

FIIBL. (2018) Nye veje til svømmeundervisning i skolen, Alle Skal Lære at Svømme, Den korte version, Dansk Svømmeunion og Trygfonden.

Dansk Svømmeunion (2017). Alle skal lære at svømme. Danskernes svømmefærdigheder anno 2017 - faktaark. Tilgået 22. okt. 2021: www.allesvømmer.dk.

I de seneste år har FIIBL gennemført en række undersøgelser og udviklingsforløb relateret til svømning i den danske grundskole.

Erfaringer, fund og perspektiver herfra er samlet i en rapportserie til inspiration og fri afbenyttelse på svømningiskolen.dk.

Forsknings- og Implementeringscenter
for Idræt, Bevægelse og Læring

www.fiibl.dk / kontakt@fiibl.dk